marcela bramborová

zpěv tichých dní

Kniha Zlín

Zpěv tichých dní

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

KNIHA ZLIN

Marcela Bramborová
Zpěv tichých dní – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

marcela bramborová

zpěv tichých dní

marcela
bramborová

zpěv tichých dní

Kniha
Zlín

Restorio

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na www.restorio.cz.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Jiřině a Stanislavovi, mým prarodičům,
kteří tento příběh prožili

„... naše vymyšlené příběhy,
vytvořené ze skutečnosti...“
H. C. Andersen

prolog

Na začátku února roku 1962 napadl sníh. Jeho bělost však utlumila těžká zašedlá mračna, která se v místě, kde se ulice svažovala dolů, dotýkala země. Špaletovými okny profukovalo, přestože Jiřina obložila parapet huňatými dekami. Seděla v křesle, v náruči jí spal dvoutýdenní syn, sešněrovaný v zavinovačce s nažehlenými krajkami. Z kuchyně se táhl šelest ztišeného rádia, občas přerušený zařinčením nádobí, které si Marta nanosila k mycímu pultu.

Jiřina mlčela. Pohledem přejížděla po zvrásněném čelíčku, na které dopadala štětina hustých černých vlásků, po zavřených očních víčcích lemovaných několika málo řasami a po sevřených pěstičkách, do nichž se vtiskávaly roztřepené křehké nehtíky. Zkoumala každou křivku synova obličeje, každičký záhyb jeho šupinkaté kůže, vdechovala sladkou mléčnou vůni mísící se s pudrovým zásypem a škrobovým pachem tuhé peřinky. Stále ještě byl pro ni Jiří neznámý, nezvyklý. Při každém pohledu na něj se uvnitř Jiřiny vzedmul údiv, že se dívá na jiné dítě, než její podvědomí očekává.

V kuchyni klaply dveře.

„Mrzne," prohodil Standa, který se vrátil s plným uhlákem, aby přiložil do kamen.

Marta něco tiše odpověděla, ale co, to Jiřina neslyšela.

Po chvíli přišel Standa za ní do pokoje. Naklonil se nad ni a zadíval se na syna.

„Spí."

Přikývl a jemně dítě pohladil po tváři.

Když odtahoval ruku, Jiřina ho za ni chytila, otočila ji a jemně prsty přejela po dlani.

„Měl by sis to zase namazat."

Třeskuté lednové mrazy a dřina na stavbách zanechaly na Standových rukou hluboké bolestivé praskliny, které se obtížně zacelovaly. Promazával je propolisovou mastí, ale moc to nepomáhalo. Vápno je vysušovalo, voda rozmáčela, betonové tvárnice rozdíraly, každý den znovu a znovu.

V kamínkách v rohu místnosti hučel oheň, za okny vítr vířil sněhové vločky. Jiří zhluboka oddechoval, Jiřina s rozepnutou halenkou a poodhalenými prsy, které dítě před chvílí urputně hledalo, dřímala v křesle.

Jiří měl všechno zhojit. Zaplnit prázdnotu, ve které se před dvěma lety všichni utopili. Namísto toho ale ta daná, absolutní a pohlcující láska k synovi rozevřela všemožné rány. Jiřinina poporodní poranění krvácela, Standovy rozpraskané ruce krvácely. Stříbřité blanky sotva stažených jizev pokrývající vakovitou duši, přiléhající k bránici, se roztrhly a krvácely.

*

Jiří nespal. Neústupně bděl. Propínal se a křičel, jako by toužil přehlušit svět. Podmanit si ho. Řev se Jiřině zakousával do masa. Synovo tělíčko jí těžklo v rukách. Hřálo. Konejšivě, útěšně ji kolébala každodenní snaha dítě utišit. Pohupovala se na vlnách vyčerpání, které rozpily kontury mysli.

Jiřina únavou výrazně zhubla, těžká, nalitá prsa poklesla a v jejích čtyřiatřiceti letech jí začaly ve tmavých vlasech prosvítat prameny šedin. Hluboko v očích jí však skrze hutnou temnotu probleskovala radost, která se zrcadlila na duhovkách a přitahovala jako magnet. Lákala. Vzrušovala. Když se Standa k Jiřině v noci přimkl, když se do něj zabořily vystupující kosti Jiřininy pánve, když si ho chtivě přitáhla blíž a nechala se pohltit, když nezavírala oči, nebrala si, ale dávala, chvějivě pociťoval, že se jeho žena vrátila, vykročila z vazkého, olejovitého prázdna.

Ona všepohlcující temnota stále probublávala pod povrchem, klokotavě vířila, ale s každým synovým úsměvem, s každou podanou hračkou, s každou vyvařenou plenou se zapouzdřovala a pokrývala tvrdou krustou.

Jiřinin mikrokosmos tepal v pravidelném rytmu.

V noci často cítila vůni hořké čokolády, kterou už roky nekoupila. Toužebně natahovala ruce, aby se konečky prstů dotkla mihotavého obrysu ve snu, vyčkávala,

jestli zaslechne zvonivý smích, dusila se, když ucítila kyselé žaludeční šťávy na patře, neměnné, stejné jako v den pohřbu, když položila ovadlý karafiát na bílou rakev. Mnohdy strnule stála zády k oltáři a sledovala zrnka prachu točící se v slabých slunečních paprscích, které zlomila tenká skla hrotitých oken. Někdy k ní doléhaly zvuky varhan rozbouřených Fredyho hédonickými doteky. Někdy v ruce svírala složku s notami. Někdy v tom neklidném snu opět dokázala zpívat.

jiřina

Jenčice, podzim 1937

Po dvoře, po upravených záhonech po sklizené zelenině a slehlých loukách se koulela podzimní mlha. Jiřina nehnutě seděla na malém štokrleti na zápraží a pohledem odměřovala, jakou vzdálenost mlhavé kotouče urazí, kolikrát se překotí, než se rozptýlí a zmizí. Vnímala tichý rytmus, mlžný pohyb v taktu větru vanoucího ze severu, který nehmotné chomáče hnal k domu a tlačil je na omítnutou zeď. Nasávala náznaky vůní. Ozvuky hnaných listů i železité rachocení postrkovaných kýblů ustavovala do partitur. V duchu je vrstvila na sebe a pohlcovala. A když nahodilé zvuky dostaly řád, když se vměstnaly do načrtnutých linek notové osnovy, Jiřina se narovnala, vydechla a v úsměvu odhalila bílé zuby, které stále ještě lemovaly vroubky, díky nimž se prodraly z dásní a zaujaly místo malých odumřelých mléčných jedniček. Vnitřní chvění rozvibrovalo hlasivky napjaté očekáváním, hrudník se rozezvučel. Všechno bylo v harmonii, zvuky dvora rámovaného domem, z něhož vycházel halas rodinné každodennosti, se prolínaly s Jiřininým pobrukováním, které přešlo v jasnou, čistou melodii beze slov.

Jiřinin svět byl utkaný z tónů a hlasů. Bezpečně zprostředkovávaný takty. Obehnaný ševelením stromů, vrzáním kůže pracovních holin, v nichž táta kráčel po nepříliš zpevněné cestě. Tlumený zdmi nevelkého domu, k němuž se ze stran lepila zděná hospodářská stavení, malé chlévy s kozami, unavenou krávou, několika dorůstajícími prasaty se štětinami na uších, stáj s koněm a odstaveným vozem na seno s nalomeným kolem.

Podzim měkčil světlo. Jako by se sluneční paprsky vyhnuly škrobové lázni, která by je zpevnila a zostřila. Chvěly se a třepotaly nad drolícími se obvodovými zdmi Košťálova, které po staletí přetrvávaly a které vrhaly stín na polovinu domu, choulícího se na úbočí stejnojmenného vrchu. Před měkkou září Jiřina přivírala oči, ale chtivě nastavovala tvář a nechávala si prohřát čelo i tváře. Užívala si, že čas škrobených, tuhých a ostrých zimních paprsků ještě nenadešel. Škrobová vůně ji dráždila. Škrob příliš definoval, příliš určoval tvar. Ona si přála hladivou měkkost, proměnlivost, opakování dané přirozeností, ne strohou určenost a neživoucí zakonzervování. Naškrobené cíchy se musí zválet a zahřát, aby se v nich dalo dýchat a spát.

Dveře od domu zaskřípaly, přestože se jimi Fredy snažil protáhnout co nejnenápadněji. Jiřina se za zvukem pootočila, jako by se rozezněla vábnička, její tělo instinktivně zareagovalo.

Fredy si přiložil ukazováček ke rtům, zpod patky neúnavně spadající do očí mrkl na mladší sestru a tiše

se prosmýkl ze dvora. Vyrazil směrem nahoru, ke zřícenině. Tam unikal před štěbetáním sester motajících se kolem necek plných mokrého prádla, nasávajících výpary z mýdlové vody. Jiřina byla jeho spiklenec, proklouzla ven první. On nanosil vroucí vodu, přisypal mýdlo i škrob, nechal si uštědřit záhlavec od matky, protože zase nešetřil, a pak se vytratil. Vstříc tichu nahoře, na vrcholu, ve kterém bylo možné znovu vnímat kompozici a soulad.

Fredy přiložil ruce na hranu náznaku výklenku v kamenném zdivu Košťálova. Roztáhl prsty, jako by se vrátil do dávných hodin, kdy cvičil prstoklad, a pak prostředníčkem udeřil do pomyslné klaviatury.

*

Na krajní klávese varhan v třebenickém kostele Narození Panny Marie byla zažloutlá skvrnka. Vypálil ji tam popel, který odpadl z Fredyho cigarety. Když se kostelník vzdálil a nechal dospívajícího nadějného varhaníka napospas prázdnému zšeřelému prostoru, Fredy si vždy dopřál cigaretu. Svíral ji mezi prsty levé ruky, čas od času oklepal popel o rám podpírající podsedák čalouněný fialovým sametem a pravým ukazovákem a prostředníčkem vyťukával jednoduché variace.

Vyhaslý nedopalek zastrčil do kapsy kalhot, cigaretový popel šoupáním podrážek po velkých dlaždicích pokrývajících podlahu kůru zastrkal do spár

a s přesvědčením, že cigaretový odér milosrdně pohltí kadidlo, které se bude v neděli ráno pálit, naplno udeřil do kláves. Cvičení dělá mistra.

Sbormistr ve Fredyho přítomnosti obvykle zavětřil. V neděli před mší pořád vybíhal na kůr a Fredyho s rovnou pěšinkou ve sčesaných vlasech sedícího u klaviatury varhan upomínal.

„Žádné improvizace, rozumíš?" Smířlivě. „Podle not, ty holomku jeden!" S kolísavou rozhodností. „Podívej se na sestru, ta si nic takového nedovolí." Přesvědčivě.

Jiřina stála před oltářem s tváří pozvednutou k varhanám a sledovala, jak pableskují prachová zrnka snášející se z kůru. Na sobě měla nažehlené šaty s kulatým límečkem, kousavé vlněné punčochy, kvůli nimž se ošívala, a sváteční boty po Máně, ze kterých sestra vyrostla dřív, než je stačila okopat. Máňu s Květou měla za zády v řadě sboristek, Jiřina trčela vpředu.

Varhany zaburácely a tíha jejich zvuku stlačila Jiřině hrudník. Prsty sevřela noty, až se papír zvlnil. Bezděčně je zvedla před hrudník jako štít, ale když vydechla, paže se uvolnily a rozevřené noty klesly k pasu. Přejela pohledem po linkách a černých plných i prázdných bříškách značek s trčícími ocásky. Tóny varhan zjemněly a Jiřina se nadechla. Hrudník se uvolnil. Teď. Z chvění na kůži cítila, že to je ono. Ta chvíle. Teď. Její hlas zvonivě cinkl o kamennou kostelní zeď ve chvíli, kdy sbormistr mávl hůlkou. Odrazil se a vznesl, nabobtnal a bezezbytku vyplnil prostor.

*

V malé učebně, tísnící se na konci chodby prvního patra obecné školy v Třebenicích, pohlcovaly Jiřinin zpěv vápnem obílené stěny. Tady nezvonil jako v kostele. Byl jasný, ale měkčí a ještě podmanivější.

Sbormistr seděl na dřevěné židli, podivně zanořený v opěradle, s hlavou mírně zakloněnou, oči zavřené. Jiřina umlkla.

„Znovu." Sbormistrova noha se zhoupla do rytmu. Teď byl Jiřinin hlas sytý.

„Znovu." Sbormistr si přiložil rozevřenou dlaň k uchu, aby zachytil co nejvíc vibrací nesoucích se vydýchaným vzduchem.

„Třetí řádek."

Jiřina se zadívala na řádek, elegantní, vzrušivě tajemný, známý, a přesto nesrozumitelný. Jednotlivé linky ubíhaly do dálky, ale nikde, nikde se neprotnuly s tím, jak zní skladba v jejích uších. Jak ji cítí. Jak ji vidí. Nespokojeně se ošila.

Sbormistr se na ni zadíval. „Musíš se ty zápisy naučit číst, bez toho se na konzervatoři neobejdeš."

Konzervatoř. Vznešená konzervatoř v Praze. Výrazná er a zet, hlásky plné příslibu, budoucnosti, jasné, hřejivé budoucnosti, která se tetelí ve slunci a čeká na ni. Budoucnosti, o které sbormistr často mluví a ona ji přijímá a nasává do sebe.

„Tak znovu."

*

Ferdinand seděl na lavičce přiražené ke zdi domu a bezděčně si pohrával s foukací harmonikou. Převracel ji v ruce, občas přiložil ke rtům a zlehka foukl. Zaposlouchal se, potřásl hlavou, střídavě nespokojeně i uspokojeně, odtáhl ruku a nechal ji klesnout do klína.

Jiřina se protáhla kolem vejminku, malého přílepku k domu, široce se usmála na babičku natřásající polštář, a tiše si přisedla k tátovi.

„Tak jaká to byla dneska?“ zeptal se Ferdinand jako vždy.

„Šmolková.“ Jiřina udělala první tah v jejich hře. V té, které rozumějí jen oni dva. Ve které nejde o výhru. „Ale ke konci jsem ji zničila, zešedla.“

„Není cis zelené?“

„Není.“

„A dur?“

„Dur je bronzové.“

„A jsi si jistá?“

„Ne...“ Jiřina se rozverně zasmála a vydechla krátký tón. „Ale tohle je bronzové, s načervenalými okraji. Jako zkroucené podzimní listí, které odpadává ze stromů.“

„Budu ti muset věřit. Já barvy nevidím.“

Neviděl je. Věřil jí. S každou hrou ji pokoušel, neustále se ptal, snažil se ji zmást, ale její odpovědi se přesvědčivě opakovaly, tóny měly barvy a odstíny. Jiřina

viděla, jak se prostupují vzduchem a stoupají i klesají jako barevné pramínky vytékající z malířského štětce ponořeného ve sklenici s vodou.

Jiřina si položila hlavu na tátovo rameno. „To nevadí, tati. Stačí, že je vidím já."

Ferdinand se usmál a znovu přiložil harmoniku ke rtům.

ferdinand

Ferdinand Suchý se narodil za soumraku dne i celého devatenáctého století na ploskovickém zámku, v posteli s intarzovaným čelem umístěné v rohu světlé místnosti, kterou dostali k užívání jeho rodiče, komorná a správce. Jeho kmotrem se stal zámecký pán, kovaný Habsburk, který svou rodovou loajalitu promítl i do volby jména svého kmotřence. Prošedivělý muž, který se při pokuřování dýmky nořil do studia techniky, od nějž se posléze obklopený štiplavým našedlým kouřem uchyloval k poslechu hudby. Od rytmického klapotu strojů k jemným, romantickým skladbám.

Byl to on, kdo trval na tom, že Ferdinand začne hrát na housle. Byl to on, kdo odhalil Ferdinandův talent. Byl to on, kdo zajistil, aby byl Ferdinandův svět utvářen kromě školního vzdělávání i hudební naukou, klavírem a houslemi. Byl to on, kdo Ferdinanda obklopil harmonií a souzvukem.

Jemné tóny, jež vydávalo první desetiletí 20. století, prořízl svist kulky, na jejímž opláštění ulpěl pot Principovy dlaně. Tóny se prohloubily, zdrsněly a rozhrkaly. Harmonii vystřídal táhlý, všudypřítomný pískot.

Všichni ho podprahově vnímali. Zámeckého pána a jeho stárnoucí manželku přiměl k tomu, že se po letech vrátili do Vídně. Ale místo aby utichl, zesílil. A drásal. Drásal.

Ferdinandův svět se vychýlil z rovnováhy. Balancoval na šikmé ploše, pevně se prsty držel jejího okraje, přesto pomalu sklouzával dolů do zákopů. Na jejich dně, prosyceném krví, hnisem a slzami, strávil deset měsíců.

Z války se vrátil na podzim sedmnáctého roku jako boje neschopný. Zesláblý, s bolavýma nohama a vracejícími se malarickými horečkami. Jeho máma se ho lekla, když ho po tak dlouhé době viděla. Ihned ho zahnala do postele, podřízla kohouta a postavila na polévku. Takhle báchorkově se zpráva nesla vsí. Ferdinandova máma se ho nelekla. Roky na něj čekala. Když do domku vstoupila vysoká postava schvácená horečkou, zešedlá špínou a podvýživou, posetá boláky, na nichž hodovaly masařky, mlčky syna vystříhala z oblečení, konečky prstů přejela po jeho žebrech jako po struhadle a spařila nosnici. Silný slepičí vývar umastil svaté obrázky na stěnách i Ferdinandovy vlasy. Polévku vyzvracel.

V posteli Ferdinand strávil celou zimu. Síly se mu vracely pomalu, horečky ustupovaly váhavě. Aby si ukrátil dlouhou chvíli, aby se v mysli nemusel vracet na balkánskou frontu, začal se učit hrát na foukací harmoniku.

Na jaře už na ni dokázal zahrát cokoli. Hrával ve všech volných chvílích, které strávil usazený na nízké větvi lípy stojící u cesty k polím. Vyfoukával bezejmenné tklivé melodie. Do těch melodií – a do Ferdinandova úsměvu – se zamilovala Mariechen, která cestou vinoucí se kolem lípy chodila v parném létě s konvičkou plnou studené vody za ženci na pole. Marie Kleinmannová byla po otci Němka, měla krásnou světlou pokožku, černé vlnité vlasy a ďolík v bradě, který jako by jí v dětství vyhloubil ukazováček, jímž se podpírala při řešení početních úkolů. Když ji Ferdinand konečně sevřel při tanci na poválečných zábavách, sahala mu sotva k prsům.

První srpnovou neděli roku 1920 se u Kleinmannových chystal slavnostní oběd. Ferdinand měl totiž přijít oficiálně požádat o Mariinu ruku.

„Ne že bych to nečekal. Čekal. Tak jsem koupil sele. Vykrmíme ho, aby bylo maso na hostinu. Dejme tomu, v březnu." Hans Kleinmann, Mariin otec, profesí městský policajt, se vyznačoval značným pragmatismem. Mariechen se překvapeně otočila na Ferdinanda, který si všiml jejího znepokojeného pohledu a chopil se slova. „Ale my bychom se rádi vzali dřív."

„To už vydržíte," usmál se blahosklonně starý Kleinmann a založil si paže na hrudi.

„My nemůžeme čekat, to nejde," trvala si na svém Mariechen.

„Holka nešťastná, že ty seš…" Matka se prudce zastavila u Mariecheniny židle, odložila mísu s knedlíky

a s divadelní přepjatostí spráskla ruce. Ferdinand poněkud zahanbeně sklonil hlavu, když na něj ve vzpomínkách dotřel obraz Mariecheniných toužebně rozšířených očích.

„Řekl jsem, že to už vydržíte," zopakoval pevně otec. Rty sevřel do úsečné linky.

A tak se čekalo, až zakoupené sele vyroste a ztuční. Mezitím značně povyrostlo i Mariechenino břicho. Otekla, sotva se ploužila, špatně se jí dýchalo. Když se konečně prase proměnilo v klobásy, řízky a tlačenku, byla nerozechvělou, nazlobenou nevěstou s jaterními skvrnami na obličeji a v nepadnoucích šatech. Tancovat nemohla, to už jí ten naběhlý život nedovolil, tak si sedla k míse jitrnic a s pohledem upřeným na rozveselené svatebčany zajídala žlučovitou skleslost.

Hosté se k večeru postupně rozcházeli, ovšem v Mariechenině nepřítomnosti. Pobíhala zrovna mezi pokojem a dřevěnou špeluňkou se suchým záchodem, kde střídavě zvracela, bojovala s vnitřnosti drásajícími křečemi a zaříkala se, že už nikdy žádnou tlačenku nepozře, než jí došlo, že se na svět nederou jitrnice prokládané jelity, ale dítě.

O svatební noci porodila syna. Ferdinanda. Po otci. Fredyho. Dítě lásky, jak až do své smrti říkávala.

Ráno Ferdinand, manžel, otec, vytáhl kolo, předválečný dárek od kmotra, poslední dárek, a za jemného ševelení řetězu šťastně objížděl bližní i nebližní se zprávou, že na svět přišla nová duše. Syn.

Léta se překlápěla a kola protáčela. Zas a znova. Syn, dcera, dcera, dcera.

Ferdinand, Marie, Jiřina, Květa.

A pak, aniž se kola znovu roztočila, Zdenek.

karl

podzim 1930

Proslulý ústav v Horních Beřkovicích se nacházel v klasicistní budově obklopené rozsáhlým zámeckým parkem. Světlá fasáda se vsazenými bílými rámy oken pohlcovala sluneční paprsky. Vitrážová skla nad vchodovými dveřmi vrhala dovnitř změť stínů, které se dloužily a klikatily, dokud nedoputovaly k chovancům, neobtočily se kolem nich a nezahalily jejich tváře do nazelenalé mlhy. Otupělé mlčení nekonečna vnitřních pekel rezonovalo s hlasitými výkřiky, zvířeckým řevem při pravidelně se opakujících panických atakách.

Sem Karl odvezl Fridu poté, co ji po hodinách hledání našel, jak celá promočená stojí nad jezem a nepřítomně shlíží na vodní pěnu ulpívající na oslizlých kamenech. Tušil, že nastal okamžik, jehož nevyhnutelnost si ještě před pár dny odmítal připustit. Ztratila se sama v sobě. Ztratila se sama sobě. Nechala ho tu. Nechala tu jejich děti. Nechala je doma samotné. Aniž to nejmladší nakojila. Aniž těm dvěma starším dala najíst. Aniž zavřela dvířka od kamen. Aniž stáhla hrnec s klokotající vodou z plotny. Vyběhla pryč jen v noční košili a už se nevrátila.

Byla časná noc, když Ferdinand s prvním úderem vyřezávaných kyvadlových hodin zdobících stěnu salonu otevřel dveře pozdní návštěvě. Z krempy Karlova klobouku stékaly dešťové kapky na svrchník, jímž chránil svého tříměsíčního syna, pokojně odpočívajícího na jeho rukou.

„P-potřebuju vaši pomoc, Ferdo," požádal tiše. „Potřebuju tu Zdenka n-nechat."

O dva údery hodin později převzala Mariechen z náruče svého bratra podřimujícího Zdenka, který podumlával uzel kapesníku namočený do cukerného roztoku. S dalším pohybem kyvadla ho položila do postele k půlroční Květě.

„N-nechal jsem ji v tom blázinci," složil Karl hlavu do dlaní. „Prý jí stouplo mlíko do h-hlavy."

„To ti řekl doktor?"

„Ne, s-sestra, když z ní strhávala oblečení, aby ji mohla odvést do cimry."

„A doktor?" snažila se udržet směr hovoru Mariechen.

Karl pokrčil rameny. „‚Uvidí se.' T-tak to řekl. ‚U-uvidí se.'"

„To bude dobré," pokusil se ho nepřesvědčivě ukonejšit Ferdinand.

„P-postarejte se mi, prosím, o Zdenka. Hned jak to půjde, vezmu si ho zase domů."

„A co bude s Heinrichem a Lottou?" zeptala se Karla zneklidněná Mariechen.